

ЎЗБЕКИСТОНДА КИЧИК ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА ИХТИСОСЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

Шарипов Қувондиқ Бахтиёрович –
Ўзбекистон миллий университети
“Макроиқтисодиёт” кафедраси катта ўқитувчиси

Аннотация. Ушбу мақолада кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича ихтисослашуви жараёнлари самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни ҳисоблаш усуллари, Ўзбекистондаги кичик бизнес корхоналарининг тармоқлар бўйича ялпи ишлаб чиқариш ҳажми ва молиявий натижалари, тармоқда қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси, қўшимча ҳар бир ишловчи, қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ва қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари таҳлил қилинган. Тармоқдаги қўшимча ҳар бир корхона, қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий кўрсаткичларининг жозибадорлик даражаси динамикаси таҳлил қилинган.

Таянч иборалар: кичик бизнес, ихтисослашув, тармоқ, ўртача натижа, меъёрий самарадорлик, жозибадорлик даражаси, инвестиция, фойда меъёри, самарадорлик.

Аннотация. В данной статье описаны методики расчета эффективности процесса специализации малого бизнеса по отраслям экономики, валовой продукции и финансовых результатов малого бизнеса в Узбекистане по отраслям, каждому дополнительному инвестиционному ресурсу в сети, каждому дополнительному сотруднику, каждому дополнительное предприятие и, кроме того, соответствующие производственные результаты за счет стоимости каждой единицы. Динамика привлекательности средних и нормативных показателей производственных результатов, соответствующих стоимости каждой дополнительной единицы инвестиционного ресурса в сети, каждого дополнительного нанятого сотрудника, каждого дополнительного созданного предприятия, каждой дополнительной удельной стоимости.

Ключевые слова: малый бизнес, специализация, отрасль, средний результат, нормативная эффективность, уровень привлекательности, инвестиция, маржа прибыли, эффективность.

Abstract. This article describes the methods of calculating the efficiency of the process of specialization of small businesses by sectors of the economy, the gross output and financial results of small businesses in Uzbekistan by industry, each additional investment resource in the network, each additional employee, each additional enterprise and in addition, the corresponding production results at the expense of each unit cost were analyzed. The dynamics of the attractiveness of the average and normative indicators of production results corresponding to the cost of each additional unit investment resource in the network, each additional employee employed, each additional established enterprise, each additional unit cost.

Keywords: small business, specialization, industry, average result, regulatory efficiency, level of attractiveness, investment, profit margin, efficiency.

Кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича ихтисослашувини мазкур жараёнларнинг самарадорлигини таъминламасдан ҳал этиб бўлмайди.

Кичик тадбиркорлик фаолиятида тармоқлар бўйича ихтисослашув жараёнларининг самарадорлиги қуйидаги ҳолатлар орқали намоён бўлади:

- муайян тармоқда банд бўлган иқтисодий ресурслар миқдори ва сифатининг ошиши;
- ҳар бир қўшимча банд бўлган иқтисодий ресурс ҳисобига иқтисодий фаолият натижаларининг ўзгариши;
- тармоқлар бўйича тадбиркорлик капиталининг ҳар бир бирлигига тўғри келувчи самара кўрсаткичлари даражасининг ўзаро яқинлашуви.

Бу ҳолатлар ичида ҳар бир қўшимча банд бўлган иқтисодий ресурс ҳисобига иқтисодий фаолият натижаларининг ўзгариши муҳим аҳамият касб этади. Мазкур масалага кўплаб иқтисодий манбаларда тўхталиб ўтилган. Кўплаб манбаларда таҳлилнинг ушбу кўрини-

ши “сўнгги қўшилган омил унумдорлиги” тушунчаси орқали намоён бўлади. “Ишлаб чиқариш натижасини баҳолашда ишлаб чиқариш омиллари навбатдаги бирлигини сарфлашнинг мақсадга мувофиқлигини ўрганиш, яъни ҳар бир омил қўшимча сарфининг у келтирадиган самара билан таққослаш муҳимдир. Бу сўнгги қўшилган маҳсулот кўрсаткичи орқали ифодаланади.

Сўнгги қўшилган маҳсулот – энг сўнгги қўшилган омил (капитал ёки ишчи кучи) эвазига ўсган маҳсулот ҳажми. Ҳар бир қўшилган омил эвазига олинган қўшилган маҳсулот сўнгги қўшилган омил унумдорлиги деб айтилади. Сўнгги қўшилган маҳсулот (ўсган) миқдорини сўнгги қўшилган (ўсган) ишчи кучи ёки капитал миқдорига бўлиш йўли билан қўшилган омил, яъни қўшилган капитал ёки қўшилган ишчи кучи унумдорлиги аниқланади, яъни:

$$KM = \Delta M / \Delta K \text{ ёки } KM = \Delta M / \Delta I \quad [1]$$

Биз ушбу кўрсаткични тадқиқотимиз давомида **иқтисодий ресурсларнинг меъё-**

рий самарадорлиги деб атаймиз. Бироқ, тармоққа киритилаётган ҳар бир иқтисодий ресурс сарфи эвазига олинаётган меъёрий самарадорликни аниқлашнинг ўзи етарли эмас. Бу ўринда мазкур кўрсаткич тармоқ фаолиятининг кенгайиши (ўсиши) жараёнига қай даражада таъсир кўрсатаётганлигини ҳам баҳолаш зарур. Бунинг учун иқтисодий ресурс сарфи эвазига олинаётган ўртача маҳсулот кўрсаткичидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

“Ўртача маҳсулот – жалб қилинган барча ишлаб чиқариш омилларининг бир бирлигига тўғри келадиган маҳсулот ҳажми:

$$\bar{M} = M / (И, К) \quad [1]$$

Биз ушбу кўрсаткични тадқиқотимиз давомида **иқтисодий ресурслар сарфи ҳисобига олинган ўртача натижа** деб атаймиз. Мазкур кўрсаткичдан фойдаланишдан кўзланган мақсад шуки, қачонки ресурсларнинг меъёрий самарадорлиги қиймати ўртача натижа қийматидан катта бўлсагина мазкур тармоқ фаолиятини кенгайтириш самарали ҳисобланади. Шунга кўра, бу иккала кўрсаткичларнинг нисбати орқали тармоққа киритилаётган иқтисодий ресурсларнинг самарадорлик даражасини аниқлаймиз ва уни **ресурсларни тармоққа киритишнинг жозибадорлик даражаси** деб атаймиз:

$$ЖД = \frac{МС}{\bar{УН}}$$

бу ерда:

ЖД - ресурсларни тармоққа киритишнинг жозибадорлик даражаси;

МС - иқтисодий ресурсларнинг меъёрий самарадорлиги;

ЎН - иқтисодий ресурслар сарфи ҳисобига олинган ўртача натижа.

Ресурсларни тармоққа киритишнинг жозибадорлик даражасининг жорий давр учун қиймати бу борадаги тўлиқ тасаввурни ҳосил қилмаслиги мумкин. Шунга кўра, тармоқдаги кўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг жозибадорлик даражасининг бир неча йиллар давомидаги динамикаси асосида ўртача кўрсаткични аниқлаш мақсадга мувофиқ:

$$\check{ЖД} = \sum_{i=1}^n \frac{МС_i}{\bar{УН}_i} / n,$$

бу ерда:

Ў_{жд} - муайян давр оралиғи учун ресурсларни тармоққа киритишнинг ўртача жозибадорлик даражаси;

МС - иқтисодий ресурсларнинг меъёрий самарадорлиги;

ЎН - иқтисодий ресурслар сарфи ҳисобига олинган ўртача натижа;

i - таҳлил даврига киритилган йил;

n - таҳлил даврига киритилган йиллар сони.

Фикримизча, кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича ихтисослашувини такомиллаштириш борасидаги иқтисодий самарадорликни қуйидаги кўрсаткичлар тизими орқали ифодалаш мақсадга мувофиқ:

- тармоқдаги кўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичлари;

- тармоқда кўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичлари;

- тармоқда кўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичлари;

- тармоқда кўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичлари.

Агар ишлаб чиқариш натижаларини тармоқ ялпи ишлаб чиқариш ҳажми ҳамда тармоқ молиявий натижалари (фойда, зарар) орқали ифодаласак, у ҳолда юқоридаги кўрсаткичлар тизимини қуйидаги формулалар кўринишида намоён этиш мумкин (1-жадвал).

Ушбу жадвалдаги формулаларда ифодаланган ҳисобот ва базис даврларини таҳлилининг мақсади ва қамровидан келиб чиққан ҳолда турли кўринишда қўллаш мумкин. Масалан, агар алоҳида ҳолдаги ва қисқа муддатли даврдаги ўзгаришларни таҳлил зарур бўлса, у ҳолда иккита йил, яъни ҳисобот даври сифатида муайян йил, базис даври сифатида эса олдинги йил маълумотлари олиниши мумкин. Агар динамик ҳолдаги узоқ йиллик ўзгаришларни таҳлил қилиш зарур бўлса, у ҳолда:

- ҳар бир йилни ҳисобот даври, ундан олдинги йилни эса базис даври сифатида қабул қилиш;

- жорий йилни ҳисобот даври, таҳлил даврининг биринчи йилини эса базис даври сифатида қабул қилиш мумкин.

Шунингдек, кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича ихтисослашуви жараёнлари самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларнинг ҳар биридан хусусий ҳолда ҳамда улар асосидаги интеграл кўрсаткични ҳисоблаш орқали комплекс ҳолда фойдаланиш мумкин.

Кичик бизнес субъектларининг иқтисодиёт тармоқлари бўйича ихтисослашуви жараёнлари самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни ҳисоблаш усуллари [3]

Кўрсаткич	Ҳисоблаш усули	Шартли белги
Тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари (ХС _{яиҳ} ; ХС _{мн})	$ХС_{яиҳ} = \frac{яиХ_x - яиХ_б}{X_x - X_б}$ $ХС_{мн} = \frac{МН_x - МН_б}{X_x - X_б}$	ЯИХ _х – ҳисобот давридаги тармоқ ялпи ишлаб чиқариш ҳажми; ЯИХ _б – базис давридаги тармоқ ялпи ишлаб чиқариш ҳажми; МН _х – ҳисобот давридаги тармоқ молиявий натижалари (фойда, зарар); МН _б – базис давридаги тармоқ молиявий натижалари (фойда, зарар); Х _х – ҳисобот давридаги тармоқ ишлаб чиқариш харажатлари ҳажми; Х _б – базис давридаги тармоқ ишлаб чиқариш харажатлари ҳажми.
Тармоқда қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари (КС _{яиҳ} ; КС _{мн})	$КС_{яиҳ} = \frac{яиХ_x - яиХ_б}{КС_x - КС_б}$ $КС_{мн} = \frac{МН_x - МН_б}{КС_x - КС_б}$	КС _х – ҳисобот даврида тармоқда фаолият кўрсатган корхоналар сони; КС _б – базис даврида тармоқда фаолият кўрсатган корхоналар сони.
Тармоқда қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари (БС _{яиҳ} ; БС _{мн})	$БС_{яиҳ} = \frac{яиХ_x - яиХ_б}{БС_x - БС_б}$ $БС_{мн} = \frac{МН_x - МН_б}{БС_x - БС_б}$	БС _х – ҳисобот даврида тармоқда банд бўлган ишловчилар сони; БС _б – базис даврида тармоқда банд бўлган ишловчилар сони.
Тармоқда қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари (ИС _{яиҳ} ; ИС _{мн})	$ИС_{яиҳ} = \frac{яиХ_x - яиХ_б}{ИХ_x - ИХ_б}$ $ИС_{мн} = \frac{МН_x - МН_б}{ИХ_x - ИХ_б}$	ИХ _х – ҳисобот даврида тармоққа киритилган инвестиция ҳажми; ИХ _б – базис даврида тармоққа киритилган инвестиция ҳажми.

Энг аввало мамлакатимиз тармоқларидаги кичик бизнес корхоналарида қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижаларини кўриб чиқамиз. Бунда ялпи ишлаб чиқариш ҳажми кўрсаткичи сифатида Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг “Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик” йиллик статистик тўпламидаги “Маҳсулот (товарлар,

ишлар ва хизматлар) сотишдан тушган соф тушум” кўрсаткичи маълумотларидан, молиявий натижалар (фойда, зарар) кўрсаткичи сифатида эса “Фойда солиғини тўлагунга қадар фойда (зарар)” кўрсаткичи маълумотларидан фойдаланамиз. Ҳисобот даври сифатида 2019 йил, базис даври сифатида эса 2018 йил маълумотлари олинади (2-жадвал).

Ўзбекистондаги кичик бизнес корхоналарининг тармоқлар бўйича ялпи ишлаб чиқариш ҳажми ва молиявий натижалари (фойда, зарар), млрд. сўм [2]

Тармоқлар	Кўрсаткич	Ялпи ишлаб чиқариш ҳажми		Молиявий натижалари (фойда, зарар)	
		2018	2019	2018	2019
Ҳаммаси					
		184609,6	249862,5	26365,6	22798,0
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги		3302,0	5957,5	255,9	235,9
Саноат		71730,4	82636,4	11298,7	7827,4
Қурилиш		28927,1	39721,3	3586,1	2737,4
Савдо		62351,1	94941,5	7053,6	6899,0
Ташиш ва сақлаш		3824,2	5329,8	810,1	682,0
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар		3053,7	4464,9	160,6	535,0
Ахборот ва алоқа		1906,3	2439,4	630,2	667,1
Молиявий ва суғурта фаолияти		797,6	1597,3	412,6	604,7
Таълим		306,8	525,9	54,0	88,4
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш		938,7	1307,7	139,9	179,5
Санъат, кўнгили очиш ва дам олиш		270,9	368,8	-4,0	29,2
Бошқа турлари		7200,8	10572,0	1967,9	2312,5

Жадвал маълумотларидан кўринадики, таҳлил даврида бутун иқтисодиёт бўйича кичик бизнес корхоналарининг ялпи ишлаб чи-

қариш ҳажми 135,3 фоизга ошган, фойда ҳажми эса, аксинча, 86,5 фоиз даражасига қадар пасайган. Шуниси эътиборлики, бу кўрсаткич

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК

тармоқлар бўйича фарқланмоқда. Жумладан, ялпи ишлаб чиқариш ҳажми жиҳатидан молиявий ва суғурта фаолияти (200,3%), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (180,4%), таълим (171,4%) тармоқларда ушбу кўрсаткич ўртача даражадан юқори бўлса, ахборот ва алоқа (128%), саноат (115,2%) тармоқларда эса аксинча ўртача даражадан паст бўлган. Олинган фойда даражаси бўйича яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар (333,1%), таълим (163,7%), соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш (128,3%) тармоқларда ушбу кўрсаткич ўртача даражадан юқори бўлса, саноат (69,3%), қурилиш (76,3%), ташиш

ва сақлаш (84,2%) тармоқларда эса аксинча ўртача даражадан паст бўлган. Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш тармоғида 2018 йилда 4 млн. сўм ҳажмида зарар кўрилган бўлса, 2019 йилда 29,2 млн. сўм ҳажмида фойда олинган.

Тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичларини таҳлил қилишда юқорида қайд этиб ўтилган статистик тўпламдаги “Сотилган маҳсулоти (товарлар, ишлар ва хизматлар) таннари” кўрсаткичи маълумотларидан фойдаланамиз (3-жадвал).

3-жадвал

Тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари [2,3]

Тармоқлар	Кўрсаткич	Ишлаб чиқариш харажатлари ҳажми, млрд. сўм		Бир бирлик харажатнинг ўртача натижаси, бирлик		Харажатларнинг меъёрий самарадорлиги, бирлик		Жозибadorлик даражаси, марта	
		2018	2019	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси		135629,5	195373	1,28	0,12	1,09	-0,06	0,9	-0,5
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги		2503,8	4870,6	1,22	0,05	1,12	-0,01	0,9	-0,2
Саноат		52028,3	63903,8	1,29	0,12	0,92	-0,29	0,7	-2,4
Қурилиш		22703,7	32619,5	1,22	0,08	1,09	-0,09	0,9	-1,0
Савдо		49743,7	80080,8	1,19	0,09	1,07	-0,01	0,9	-0,1
Ташиш ва сақлаш		2089	3169,2	1,68	0,22	1,39	-0,12	0,8	-0,6
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар		1670	2608,9	1,71	0,21	1,50	0,40	0,9	1,9
Ахборот ва алоқа		807,9	1136,3	2,15	0,59	1,62	0,11	0,8	0,2
Молиявий ва суғурта фаолияти		191,9	569,3	2,81	1,06	2,12	0,51	0,8	0,5
Таълим		165,5	266,5	1,97	0,33	2,17	0,34	1,1	1,0
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш		458,2	632,3	2,07	0,28	2,12	0,23	1,0	0,8
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш		132,4	185,8	1,98	0,16	1,83	0,62	0,9	4,0
Бошқа турлари		3135,1	5330,3	1,98	0,43	1,54	0,16	0,8	0,4

3-жадвал маълумотларидан кўринадики, таҳлил даврида иқтисодиёт бўйича кичик бизнес корхоналарининг ишлаб чиқариш харажатлари ҳажми 144,0 фоизга ошган. Бироқ бу кўрсаткич тармоқлар бўйича фарқланади. Жумладан, молиявий ва суғурта фаолияти (296,7%), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (194,5%), савдо ва таълим (161%) тармоқларда ушбу кўрсаткичлар ўртача даражадан юқори бўлса, саноат (122,8%), соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш (138%), санъат, кўнгил очиш ва дам олиш (140,3%) тармоқларида эса аксинча паст бўлган.

Бир бирлик харажатнинг ўртача натижаси иқтисодиёт бўйича ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 1,28 бирлик, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра 0,12 бирликни ташкил этган. Бироқ бу кўрсаткич тармоқлар бўйича фарқланмоқда. Жумладан, ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра ахборот ва алоқа тармоғида 2,15, молиявий ва суғурта фаолияти тармо-

ғида 2,81, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш тармоғида 2,07, яъни ушбу кўрсаткич нисбатан юқори бўлса, савдо (1,19 бирлик), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги ҳамда қурилиш (1,22 бирлик) тармоқларида эса аксинча паст бўлган.

Олинган молиявий натижа (фойда)га кўра анъанавий тармоқлар, яъни қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (0,05 бирлик), қурилиш (0,08 бирлик), савдо (0,09 бирлик)да мазкур кўрсаткичнинг нисбатан паст бўлганлигини, молиявий ва суғурта фаолияти (1,06 бирлик), ахборот ва алоқа (0,59 бирлик), таълим (0,33 бирлик) тармоқларида эса ўртача кўрсаткичдан юқори бўлганлигини кўриш мумкин.

Харажатларнинг меъёрий самарадорлиги, яъни қўшимча 1 сўмлик харажатнинг қўпайиши эвазига иқтисодиёт бўйича ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 1,09 бирлик, олинган молиявий натижага кўра эса -0,06 бирликни,

яъни зарарни ташкил этган. Ушбу кўрсаткич ҳам тармоқлар бўйича фарқланади. Жумладан, ялпи ишлаб чиқариш ҳажми жиҳатидан таълим (2,17 бирлик), молиявий ва суғурта фаолияти ҳамда соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш (2,12 бирлик) тармоқларида ўртача кўрсаткичдан юқори бўлса, саноат (0,92 бирлик), савдо (1,07 бирлик) тармоқларда эса аксинча паст бўлган.

Олинган молиявий натижа жиҳатидан яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар (0,40 бирлик), молиявий ва суғурта фаолияти (0,51 бирлик), санъат, кўнгил очиш ва дам олиш (0,62 бирлик) тармоқларида ўртача кўрсаткичдан юқори бўлса, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (-0,01 бирлик), саноат (-0,29 бирлик), қурилиш (-0,09 бирлик), савдо (-0,01 бирлик), ташиш ва сақлаш (-0,12 бирлик) тармоқларининг барчасида қўшимча 1 сўмлик харажатнинг ошиши эвазига зарар кўрилган.

Жозибаторлик даражаси иқтисодиёт бўйича ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 0,9 марта, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра -0,5 мартани, яъни манфий даражани ташкил этган. Бироқ бу кўрсаткич ҳам тар-

моқлар бўйича фарқланиб, жумладан, ялпи ишлаб чиқариш ҳажми жиҳатидан таълим тармоғида 1,1 марта, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш тармоғида 1,0 мартага тенг бўлган, қолган тармоқларда ўртача даражадан паст бўлган. Олинган молиявий натижа (фойда)га кўра жозибаторлик даражаси яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар тармоғида 1,9 марта, таълим тармоғида 1,0 марта, санъат, кўнгил очиш ва дам олиш тармоғида 4,0 мартани ташкил этган. Қолган барча тармоқларда манфий ишорага эга бўлган.

Юқорида таъкидланганидек, сўнгги бир йил учун ресурсларни тармоққа киритишнинг жозибаторлик даражаси бу борадаги тўлиқ тасаввурни ҳосил қилмаслиги мумкин. Шунга кўра, тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг жозибаторлик даражасининг 2014-2019 йиллар давомидаги динамикасини кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ (4-жадвал).

4-жадвал

Тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг жозибаторлик даражаси динамикаси [2,3]

Тармоқлар	2015		2016		2017		2018		2019		Ўртача жозибаторлик даражаси	
	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси	1,1	1,5	1,1	1,6	1,0	-1,4	0,9	1,2	0,9	-0,5	1,00	0,47
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	-1,0	9,8	1,0	1,9	1,0	-0,9	1,0	0,5	0,9	-0,2	0,57	2,23
Саноат	1,2	1,6	1,1	1,5	1,2	-2,6	0,8	1,5	0,7	-2,4	0,99	-0,07
Қурилиш	1,0	1,3	1,0	1,2	1,0	1,2	1,0	0,9	0,9	-1,0	0,99	0,73
Савдо	1,0	1,5	1,1	1,8	1,1	-8,6	0,9	1,1	0,9	-0,1	1,01	-0,85
Ташиш ва сақлаш	0,7	0,8	0,9	0,6	1,0	0,9	0,9	1,0	0,8	-0,6	0,88	0,57
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	1,0	1,3	1,0	1,2	1,1	1,8	1,3	-7,8	0,9	1,9	1,06	-0,32
Ахборот ва алоқа	2,0	3,7	1,1	1,4	0,9	0,5	1,0	1,2	0,8	0,2	1,15	1,41
Молиявий ва суғурта фаолияти	0,8	0,7	-0,6	-1,1	0,8	1,0	0,8	0,4	0,8	0,5	0,51	0,30
Таълим	1,3	1,5	0,2	-1,0	0,9	0,7	1,0	1,3	1,1	1,0	0,91	0,70
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	0,9	-0,5	1,1	1,5	0,8	-0,9	1,0	1,9	1,0	0,8	0,96	0,57
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш	0,8	-1,2	-0,3	-1,3	0,9	1,0	0,8	14,0	0,9	4,0	0,61	3,31
Бошқа турлари	1,0	2,0	1,0	1,0	0,8	1,4	0,9	0,1	0,8	0,4	0,88	0,99

4-жадвал маълумотларидан кўринадик, қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг ўртача жозибаторлик дара-

жаси ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 1 марта, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра 0,47 мартани ташкил этган. 2015-2019 йиллар оралиғида қўшимча ҳар бир бирлик харажатлар ҳисобига тўғри келувчи ишлаб

чиқариш натижалари ўртача жозибаторлик даражаси ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра савдо тармоғида 1,01 марта, яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар тармоғида 1,06 марта, ахборот ва алоқа тармоғида 1,15 мартани ташкил этган. Олинган молиявий натижа (фойда)га кўра санъат, кўнгил очиш ва дам олиш тармоғида 3,31 марта, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги тармоғида 2,23 марта, ахборот ва алоқа тармоғида 1,41 мартани ташкил этган.

Тармоқда қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичларининг таҳлили ўзига хос хусусият касб этади. Бунда энг эътиборли жиҳат – тармоқда қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари

ўртача кўрсаткичдан катта бўлиши керак. Бунинг учун эса мунтазам равишда тармоқдаги корхоналар кўламини ўстириб боришга ҳаракат қилиш керак бўлади.

Шунингдек, юқоридаги жараёнларни баҳолашда доим ҳам мазкур кўрсаткичдан фойдаланиб бўлмайди. Чунки, ишлаб чиқариш натижалари корхона кўламига қараб фарқланади. Ушбу кўрсаткич ижобий тавсиф касб этиши учун эса доимо кичик бизнес субъектлари тоифасига кирувчи нисбатан катта кўламдаги корхоналарни ташкил этиш тақозо этилади.

Тармоқда қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижаларини қуйидаги жадвал орқали кўриш мумкин (5-жадвал).

5-жадвал

Тармоқда қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари [2,3]

Тармоқлар	Кўрсаткич	Тармоқда фаолият кўрсатган корхоналар сони, бирлик		Корхона бирлигига ўртача натижа, млн.сўм		Корхоналар меъёрий самарадорлиги, млн.сўм		Жозибаторлик даражаси, марта	
		2018	2019	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси		262930	334767	746,4	68,1	908,3	-49,7	1,2	-0,7
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги		23975	28847	206,5	8,2	545,1	-4,1	2,6	-0,5
Саноат		56233	69970	1181,0	111,9	793,9	-252,7	0,7	-2,3
Қурилиш		28955	36021	1102,7	76,0	1527,6	-120,1	1,4	-1,6
Савдо		70457	100573	944,0	68,6	1082,2	-5,1	1,1	-0,1
Ташиш ва сақлаш		13121	15157	351,6	45,0	739,5	-62,9	2,1	-1,4
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар		19656	25461	175,4	21,0	243,1	64,5	1,4	3,1
Ахборот ва алоқа		6738	7621	320,1	87,5	603,7	41,8	1,9	0,5
Молиявий ва суғурта фаолияти		-	-	-	-	-	-	-	-
Таълим		-	-	-	-	-	-	-	-
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш		5364	6370	205,3	28,2	366,8	39,4	1,8	1,4
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш		-	-	-	-	-	-	-	-
Бошқа турлари		38431	44747	236,3	51,7	533,8	54,6	2,3	1,1

Жадвалдан кўринадики, 2019 йилда 2018 йилга нисбатан иқтисодиётда фаолият кўрсатган корхоналар сони 71837 бирликка кўпайган ёки 127,3%ни ташкил этган. Мутлақ миқдорда, айниқса, савдо (30116 бирлик) ва саноат (13737 бирлик) тармоқларида корхоналар сони ошган. Нисбий миқдорда бу кўрсаткич савдода 142,7%, яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар тармоғида 129,5%, саноат ва қурилишда 124,4%ни ташкил этган. Битта корхонага тўғри келувчи ялпи ишлаб чиқариш ҳажми иқтисодиёт бўйича 746,4 млн. сўмни, молиявий натижа (фойда) ҳажми эса 68,1 млн. сўмни ташкил этган. Тармоқлар бўйича олганда, битта корхонага тўғри келувчи ялпи ишлаб чиқариш ҳажми саноат (1181,0 млн. сўм), қурилиш (1102,7 млн. сўм), савдо (944,0

млн. сўм) тармоқларида нисбатан юқори бўлса, яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар (175,4 млн. сўм), соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш (205,3 млн.сўм), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги (206,5 млн. сўм) тармоқларида анча паст бўлган. Битта корхонага тўғри келувчи молиявий натижа (фойда) ҳажми саноатда 111,9 млн. сўм, ахборот ва алоқада 87,5 млн.сўм, қурилишда 76,0 млн.сўм бўлса, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида 8,2 млн. сўм, яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар тармоғида 21,0 млн. сўм, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатишда 28,2 млн. сўмни ташкил этган.

Корхоналар меъёрий самарадорлиги, яъни қўшимча битта корхона фаолияти йўлга қўйилиши эвазига иқтисодиётда ялпи ишлаб

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК

чиқариш ҳажми 908,3 млн. сўмга ошган бўлса, молиявий натижа эса, аксинча, ўртача 49,7 млн. сўм зарар келтирган.

Тармоқдаги қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи иш-

лаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий кўрсаткичларининг жозибаторлик даражасининг 2015-2019 йиллардаги динамикасини кўйидаги жадвал орқали баҳолаш мумкин (6-жадвал).

6-жадвал

Тармоқдаги қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий кўрсаткичларининг жозибаторлик даражаси динамикаси [2,3]

Тармоқлар	2015		2016		2017		2018		2019	
	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси	2,9	4,2	15,2	21,5	2,3	-3,0	3,2	4,0	1,2	-0,7
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	0,3	-2,6	7,5	15,1	2,0	-1,9	2,2	1,1	2,6	-0,5
Саноат	3,5	5,0	7,0	9,6	2,7	-6,0	2,7	5,0	0,7	-2,3
Қурилиш	2,5	3,0	3,8	4,6	2,6	3,1	3,1	3,0	1,4	-1,6
Савдо	6,9	9,7	6,5	10,2	3,0	-24,4	3,2	4,0	1,1	-0,1
Ташиш ва сақлаш	1,2	1,4	2,2	1,5	2,7	2,5	3,2	3,4	2,1	-1,4
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	2,3	2,9	4,5	5,3	1,5	2,4	1,7	-10,4	1,4	3,1
Ахборот ва алоқа	-9,5	-17,6	-11,6	-14,9	-41,3	-23,9	4,4	5,4	1,9	0,5
Молиявий ва суғурта фаолияти	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Таълим	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	19,7	-11,9	-0,6	-0,8	2,3	-2,6	1,8	3,3	1,8	1,4
Санъат, кўнгили очиш ва дам олиш	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Бошқа турлари	1,1	2,3	-3,4	-3,4	2,3	4,2	3,5	0,5	2,3	1,1

6-жадвал маълумотларидан кўринадик, қўшимча ташкил этилган ҳар бир корхона ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг ўртача жозибаторлик даражаси ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 2015 йилда 2,9 марта, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра 4,2 мартани ташкил этган бўл-

са, 2019 йилда ушбу кўрсаткичлар тегишли равишда 1,2 ва -0,7 мартани ташкил этган.

Таҳлил давомида тармоқда қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичларини баҳолаш муҳим ўрин тутди (7-жадвал).

7-жадвал

Тармоқда қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари [2,3]

Тармоқлар	Кўрсаткич	Тармоқда банд бўлган ишловчилар сони, минг киши		Меҳнат ресурси бирлигига ўртача натижа, млн.сўм		Меҳнат ресурси самарадорлиги, млн.сўм		Жозибаторлик даражаси, марта	
		2018	2019	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
		Ҳаммаси	908	1075,1	181,7	16,6	217,4	-11,9	1,2
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	39	50,9	85,1	3,4	139,0	-1,0	1,6	-0,3	
Саноат	307,1	359,6	182,1	17,2	115,7	-36,8	0,6	-2,1	
Қурилиш	133,8	176,9	176,4	12,2	223,5	-17,6	1,3	-1,4	
Савдо	158,1	181,3	382,2	27,8	485,7	-2,3	1,3	-0,1	
Ташиш ва сақлаш	74,1	85,5	53,5	6,8	106,8	-9,1	2,0	-1,3	
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	52,8	64,3	51,3	6,1	61,9	16,4	1,2	2,7	
Ахборот ва алоқа	15,5	17,6	119,6	32,7	190,4	13,2	1,6	0,4	
Молиявий ва суғурта фаолияти	5,9	6	225,0	85,2	727,0	174,6	3,2	2,1	
Таълим	5,4	7,4	44,2	7,4	48,7	7,6	1,1	1,0	
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	23,4	27,9	38,7	5,3	62,5	6,7	1,6	1,3	
Санъат, кўнгили очиш ва дам олиш	4	5,3	54,2	4,3	65,3	22,1	1,2	5,2	
Бошқа турлари	88,9	92,3	95,2	20,8	180,3	18,4	1,9	0,9	

Жадвал маълумотларидан кўринадик, 2019 йилда 2018 йилга нисбатан иқтисодиёт бўйича банд бўлган ишловчилар сони 167,1

минг кишига ортган ёки 118,4%ни ташкил этган. Ишловчилар сони барча тармоқларда ортганлигига қарамасдан, бу жараён айрим

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК

тармоқларда катта миқдорга эга бўлган, жумладан: саноатда 52,5 минг киши (117,1%), қурилишда 43,1 минг киши (132,2%), савдода 23,2 минг киши (114,7%). Шуниси эътиборлики, айрим тармоқларда ишловчилар сони мутлақ кўринишда у қадар катта аҳамият касб этмасда, бироқ нисбий кўринишда сезиларли даражада ўсган. Масалан, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида 11,9 минг киши (130,5%),

таълимда 2 минг киши (137,0%), санъат, кўнгил очиш ва дам олиш тармоғида 1,3 минг киши (132,5%)ни ташкил этган.

Мазкур ҳолатларни тармоқдаги қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъерий кўрсаткичларининг жозибаторлик даражаси динамикасидан ҳам кузатиш мумкин (8-жадвал).

8-жадвал

Тармоқдаги қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъерий кўрсаткичларининг жозибаторлик даражаси динамикаси [2,3]

Тармоқлар	2015		2016		2017		2018		2019	
	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси	10,2	14,5	5,0	7,1	2,1	-2,7	2,6	3,3	1,2	-0,7
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	-0,1	0,6	-4,0	-8,0	9,8	-9,1	1,3	0,7	1,6	-0,3
Саноат	6,6	9,3	3,6	4,9	2,6	-5,8	2,5	4,7	0,6	-2,1
Қурилиш	3,8	4,8	3,4	4,0	6,2	7,4	2,3	2,2	1,3	-1,4
Савдо	118,4	166,8	-4,9	-7,7	5,2	-42,0	2,8	3,5	1,3	-0,1
Ташиш ва сақлаш	2,1	2,3	1,2	0,8	1,2	1,1	2,5	2,7	2,0	-1,3
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	-23,1	-29,4	5,7	6,7	2,4	3,8	1,3	-8,0	1,2	2,7
Ахборот ва алоқа	-2,6	-4,8	0	0	5,9	3,4	3,1	3,8	1,6	0,4
Молиявий ва суғурта фаолияти	0	0	-2,3	-4,4	-2,8	-3,8	15,3	7,8	3,2	2,1
Таълим	-3,5	-4,2	1,3	-5,8	1,7	1,3	1,8	2,2	1,1	1,0
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	3,5	-2,1	3,5	5,1	1,2	-1,4	2,0	3,6	1,6	1,3
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш	0	0	0,7	3,3	2,3	2,7	1,8	33,1	1,2	5,2
Бошқа турлари	2,0	4,3	2,4	2,4	2,4	4,4	9,1	1,2	1,9	0,9

Жадвал маълумотларидан кўринадики, қўшимча равишда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъерий самарадорлик кўрсаткичларининг ўртача жозибаторлик даражаси ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 2015 йилда 10,2 марта, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра 14,5 мартани

ташкил этган бўлса, 2019 йилда ушбу кўрсаткичлар тегишли равишда 1,2 ва - 0,7 мартани ташкил этган. Таҳлилнинг якунловчи босқичи сифатида тармоқда қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари кўрсаткичларини баҳолаш мақсадга мувофиқ (9-жадвал).

9-жадвал

Тармоқда қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари [2,3]

Тармоқлар	Кўрсаткич	Тармоққа киритилган инвестиция ҳажми, млрд. сўм		Инвестицион ресурс бирлигига ўртача натижа, бирлик		Инвестицион ресурс самарадорлиги, бирлик		Жозибаторлик даражаси, марта	
		2018	2019	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
		Ҳаммаси	33111,9	70650,2	3,5	0,3	1,74	-0,10	0,5
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	3528,6	5158,8	1,2	0,0	1,63	-0,01	1,4	-0,3	
Саноат	16625,4	43533,5	1,9	0,2	0,41	-0,13	0,2	-0,7	
Қурилиш	2075,4	6535,4	6,1	0,4	2,42	-0,19	0,4	-0,5	
Савдо	3692,3	5326,8	17,8	1,3	19,94	-0,09	1,1	-0,1	
Ташиш ва сақлаш	1196,6	2511,3	2,1	0,3	1,15	-0,10	0,5	-0,4	
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	648,6	2092,2	2,1	0,3	0,98	0,26	0,5	1,0	
Ахборот ва алоқа	193,1	254,1	9,6	2,6	8,74	0,60	0,9	0,2	
Молиявий ва суғурта фаолияти	70,6	103,4	15,4	5,8	24,38	5,86	1,6	1,0	
Таълим	60,8	175,9	3,0	0,5	1,90	0,30	0,6	0,6	
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	520,9	864	1,5	0,2	1,08	0,12	0,7	0,6	
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш	988,9	179,5	2,1	0,2	-0,12	-0,04	-0,1	-0,3	
Бошқа турлари	3510,7	3915,3	2,7	0,6	8,33	0,85	3,1	1,4	

КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК

9-жадвал маълумотларидан кўринадик, иқтисодийга киритилган инвестиция ҳажми 2019 йилда 2018 йилга нисбатан 37538,3 млрд. сўмга ортган ёки 213,4 %ни ташкил этган. Киритилган инвестиция ҳажми барча тармоқларда ортганлигига қарамасдан, бу жараён айрим тармоқларда катта миқдорга эга бўлган, жумладан: саноатда 26908,1 млрд. сўм (261,8 %), қурилишда 4460 млрд. сўм

(314,9%), қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида 1630,2 млрд. сўм (146,2%), савдода 1634,5 млрд. сўм (144,3%). Шуниси эътиборлики, айрим тармоқларда ишловчилар сони мутлақ кўринишда у қадар катта аҳамият касб этма-сада, бироқ нисбий кўринишда сезиларли даражада ўсган. Масалан, таълимда 115,1 млрд. сўм (289,3%) ни ташкил этган.

10-жадвал

Тармоқдаги қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий кўрсаткичларининг жозибаторлик даражаси динамикаси [2,3]

Тармоқлар	2015		2016		2017		2018		2019	
	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН	ЯИҲ	МН
Ҳаммаси	1,2	1,8	1,1	1,6	0,5	-0,6	0,7	0,9	0,5	-0,3
Қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалиги	-0,3	2,9	1,0	2,1	0,6	-0,6	0,4	0,2	1,4	-0,3
Саноат	2,0	2,9	1,1	1,5	0,7	-1,5	0,7	1,3	0,2	-0,7
Қурилиш	0,6	0,7	-1,2	-1,4	0,7	0,9	1,0	0,9	0,4	-0,5
Савдо	0,7	1,0	1,3	2,1	0,4	-3,0	0,6	0,8	1,1	-0,1
Ташиш ва сақлаш	-4,9	-5,4	0,6	0,4	1,6	1,5	0,7	0,7	0,5	-0,4
Яшаш ва овқатланиш бўйича хизматлар	-2,3	-2,9	1,1	1,3	0,6	0,9	0,4	-2,4	0,5	1,0
Ахборот ва алоқа	-4,9	-9,1	1,0	1,2	1,0	0,6	0,7	0,9	0,9	0,2
Молиявий ва сўғурта фаолияти	-2,7	-2,4	0,4	0,8	0,4	0,5	-0,3	-0,1	1,6	1,0
Таълим	-1,6	-2,0	0,2	-0,9	-1,4	-1,1	0,6	0,8	0,6	0,6
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш	0,6	-0,3	1,1	1,6	1,0	-1,1	0,8	1,4	0,7	0,6
Санъат, кўнгиш очиш ва дам олиш	0,6	-0,9	0,1	0,7	-0,5	-0,6	0,5	8,7	-0,1	-0,3
Бошқа турлари	0,7	1,4	1,4	1,4	0,5	0,9	0,9	0,1	3,1	1,4

10-жадвал маълумотларидан кўринадик, қўшимча ҳар бир бирлик инвестиция ресурси ҳисобига тўғри келувчи ишлаб чиқариш натижалари ўртача ва меъёрий самарадорлик кўрсаткичларининг ўртача жозибаторлик даражаси ялпи ишлаб чиқариш ҳажмига кўра 2015 йилда 1,2 марта, олинган молиявий натижа (фойда)га кўра 1,8 мартани ташкил этган бўлса, 2019 йилда ушбу кўрсаткичлар те-

гишли равишда 0,5 ва -0,3 мартани ташкил этган.

Юқоридаги маълумотлардан кўринадик, мамлакатимиздаги кичик бизнес субъектларининг иқтисодий тармоқлари бўйича ихтисослашуви жараёнлари самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни ҳисоблаш орқали ушбу жараёнларни такомиллаштириш йўналишларини аниқлаш имконияти қўлга киритилади.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Шодмонов Ш.Ш., Фафуров У.В. Иқтисодий назарияси. Дарслик; Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги. – Т.: IQTISOD-MOLIYA, 2010.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари
3. Муаллиф ишланмалари

ЎЗБЕКИСТОНДА КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИК СОҲАСИНИНГ ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИР КЎРСАТУВЧИ ОМИЛЛАРНИ СТАТИСТИК БАҲОЛАШ

**Аширбоев Эрмат Азимович -
Тошкент давлат иқтисодий
университети мустақил изланувчиси**

Аннотация: Мақолада кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасини ривожланиш ҳолати ва унга таъсир қилувчи омиллар, соҳани ривожлантиришнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатлари ва таркибий ўзгаришларини баҳолаш бўйича илмий хулосалар ва таклифлар баён этилган.

Таянч иборалар: кичик бизнес, тадбиркорлик, статистик таҳлил, яратилиш коэффициенти, тугатилиш коэффициенти, соф яратилиш коэффициенти, экспорт салоҳияти, статистик усуллар, статистик баҳолаш.